

Històries del diable

Fa tan sols uns mesos, durant el seu viatge a Sicília i en una de les seues intervencions públiques habituals, el papa Joan Pau II va relacionar la Màfia amb el diable i va amenaçar els seus membres amb els turments eterns de l'infern, si no es penedien dels seus crims.

No és la primera vegada que Wojtyła recorre al dimoni en els seus discursos per desqualificar un determinat fenomen social o una ideologia contrària als postulats de l'Església catòlica. En una de les seues primeres homilies sobre el Credo, publicada a *L'Osservatore Romano* el 13 d'agost de 1986, Joan Pau II condemnava implícitament el pensament laic per la seua incredulitat en l'amenaça real del maligne: "L'habilitat de Satanàs és d'induir els homes a negar la seua existència en nom del racionalisme i de tot altre sistema de pensament que busque totes les fugides possibles per no admetre l'obra diabòlica". El papa, com un bon misogin, va destacar també la natural disposició de la dona a caure en les temptacions diabòliques. Aquestes declaracions són un reflex clar de les actuals tendències conservadores del Vaticà, que volen reactivar el protagonisme del diable després del seu enfosquiment relatiu, conseguint al procés de modernització de l'Església durant el concili convocat per Joan XXIII a principi dels anys 60.

L'obscurantisme religiós i els moviments apocalíptics gaudeixen també d'una extraordinària popularitat als Estats Units on els predicadors evangèlics anuncien per televisió l'adveniment de l'Anticrist i el dia del judici final. El comunisme, les drogues, el rock o la promiscuïtat sexual s'han convertit en les principals manifestacions del maligne en el món actual. Per a alguns d'aquests visionaris la sida és un càstig diví semblant a les set plagues d'Egipte, amb el qual Déu condemna els culpables de certes pràctiques demoníques, com ara l'homosexualitat o la drogoaddicció. En el terreny polític, el president Ronald Reagan va identificar la desapareguda Unió Soviètica amb l'imperi del mal, com a justificació moral per a defensar un dels seus projectes militars més ambiciosos, dit popularment Guerra de les Galàxies.

Però, la identificació del dimoni amb els enemics polítics també és una estratègia propagandística molt utilitzada pels règims àrabs més radicals o d'inspiració teocràtica. L'aiatol·lah Khomeini fou un dels primers líders de l'Islam a demonitzar els seus rivals polítics o religiosos: Saddam Hussein, els Estats Units o la minoria sunnita de l'Iran. Durant la Guerra del

Els corrents conservadors de l'Església catòlica, els predicadors evangelistes i l'integrisme islàmic han contribuït a posar de moda el diable, un personatge que sembla tornar sempre en temps de crisi. La figura del dimoni és present en quasi totes les cultures i els seus orígens es relacionen amb les primeres divinitats malèfiques de la prehistòria.

Golf Pèrsic, el dictador iraquí també va considerar una actuació diabòlica la intervenció nord-americana a Kuwait. Més enllà de l'activitat política, la retòrica maniquea de l'integrisme islàmic, amb la utilització recurrent del dimoni, ha creat un clima social d'intransigència religiosa que atempta contra la llibertat d'expressió, així en els casos de Salman Rushdie, l'autor del polèmic llibre *Versos satànics*, o de l'escriptora del Bangladesh, Taslima Nasrin, condemnada a mort pels fonamentalistes per haver demanat la revisió de l'Alcorà quant a la consideració social de la dona.

Per Gerard Messadié, cap de redacció de la revista de divulgació científica *Sciences & Vie* i autor del bestseller *Histoire générale du diable*, l'interès a revitalitzar la creença en el diable és una simple estratègia dels principals líders religiosos mundials per a captar l'atenció d'una societat cada vegada més secularitzada. Tant el papa com els aiatol·lahs necessiten invocar aquesta terrorífica amenaça per no perdre influència sobre els fidels. El professor d'història de les religions, Alfonso di Nola, adverteix en el seu llibre *Il Diavolo* sobre la pèrdua de consciència històrica que genera l'actual reivindicació del diable com a instigador dels principals mals de la humanitat. La història concebuda com una lluita eterna entre les forces del bé i del mal implica una perillosa regressió a formes primitives de pensament mític i pre-lògic, molt allunyades de l'esperit racionalista i científic del nostre temps.

El naixement dels esperits diabòlics.

En quasi totes les cultures primitives, la incapacitat d'explicar certs fenòmens naturals, com les tempestes, els eclipses, els incendis dels boscos, la pèrdua dels cultius o les malalties inguaribles, es troba a l'origen de la creació de les primeres divinitats malèfiques, oposades als esperits protectors. Les primeres representacions de figures antropomòrfiques amb emmascaraments animals pertanyen al paleolític —com la del bruixot amb cap de cervol de la gruta de Trois Frères, França— i són un precedent clar de la caracterització física tradicional del dimoni. En la mitologia asteca, Tezcatlipoca, representat per un jaguar, és la potència destructiva del cosmos, essent així que Mictlantecuhtli i la seua esposa Mictlecacihuatl són els senyors de l'infern. Aquestes dues divinitats demoníques, representades per màscares esquelètiques, dominaven els inferns inferiors, on anaven els morts no privilegiats. En algunes altres cultures mesoamericanes, l'inca o la maia, les divinitats

Dimoni amb pits de dona, braços de home, ales d'àngel i cara de cabró.

negatives també es troben associades als cultes mortuoris.

Les civilitzacions de l'Àsia Central i la conca de l'Eufrates, l'antiga Mesopotàmia per on es va estendre l'imperi babilònic, posseeixen una rica tradició d'àngels i dimonis que influirà posteriorment la demonologia judaica tardana i la cristiana. L'antiga mitologia de l'Iran, representada fonamentalment per Zaratustra, estableix un dualisme entre la divinitat benèfica Ahura Mazda i el seu germà bessó Ahriman, que representa les forces del mal. Aquesta oposició es retrobarà després transformada en l'enfrontament fratricida entre Caïm i Abel. En l'antic Egipte, la lluita entre les divinitats positives i negatives és representada pel duel entre els germans Osiris i Set. Déu de la guerra i les tempestes, Set és representat generalment amb un cap d'ocell. Algunes altres cultures asiàtiques, com ara l'índia, la tibetana o la xinesa, també tenen un ampli repertori de figures diabòliques, però algunes d'aquestes divinitats tenen adesiara una naturalesa mixta, en què poden coexistir perfectament el bé i el mal.

Dimoni en forma d'animal. Panel incrustat en arpa rei de Ur (sobre 2800 a. c.)

"Las tentaciones de San Antonio" de Mathias Grünewald. Els diables acosan al sant.

Les divinitats agrícoles de l'antiga Grècia, amb les aportacions pròpies d'etruscs i romans, han contribuït a configurar la representació cristiana del dimoni. La desmesurada sexualitat i l'esperit irascible de Satanàs, més la seua peculiar anatomia bestial i humana, tenen l'origen en certes divinitats inferiors, tals Pan, els sàtirs, els faunes i els silens. La concepció cristiana de l'infern també es troba molt vinculada al món dels morts de la cultura greco-romana, en què Hades és el senyor de las tenebres.

Incidents al paradís. Malgrat algunes diferències d'interpretació, tant per als jueus com per als cristians la primera aparició del dimoni es troba en l'episodi del Gènesi en què la serp ofereix la poma prohibida de l'arbre de la ciència. El desafiament de la llei divina provocarà la còlera de Jahvè que expulsarà els primers pares del paradís. En el passatge bíblic del pecat original, que tindrà irreversibles conseqüències per als homes (pèrdua de la immortalitat i consciència de la nuesa), s'evidencien algunes de les característiques fonamentals de la personalitat singular de Satanàs: la supèrbia, la capacitat d'engany i una sensualitat irrefrenable. Però l'antecedent del dimoni cristià no és pas tan sols la serp temptadora de l'home. Un passatge del llibre d'Isaïes identifica el diable amb Lucifer, l'àngel caigut que va rebel·lar-se contra Déu. Segons la tradició cristiana, aquest àngel d'extraordinària bellesa, anomenat **Luzbel** abans de la caiguda, perdé la seua atractiva presència física i fou condemnat per Déu a viure a l'infern en companyia dels altres àngels rebels, convertits també en dimonis.

La demonologia hebraica parla d'un diable de sexe femení, la temperamental i lasciva Lilit, que té l'origen en la divinitat malèfica babilònica Lilitu, considerada de primer força demoníaca de la tempestat i després de la luxúria. Segons certs escrits rabínics, Lilit fou la primera dona d'Adam, amb el qual va tenir una nombrosa descendència de sucubes o de dimonis femenins.

El diable adquireix més relleu al Nou Testament, on protagonitza diversos episodis, com ara la temptació de Jesús o la nefasta influència sobre Judes. El teòleg J. Smit compta més de cinquanta-dos casos de possessió diabòlica als evangelis i refereix les intervencions exorcitzadores de Jesús. Envejosos del seu poder, els fariseus acusen Jesús d'expulsar els dimonis dels cossos dels malalts amb l'ajuda de Belzebut, "príncep dels dimonis" i senyor de les mosques. El fill de Déu transmetrà la capacitat d'exorcitzar als seus deixebles, que després serà potestat exclusiva de l'Església. En el llibre de l'Apocalipsi, atribuït a Sant Joan, la misteriosa figura de l'Anticrist, que ha de precedir la segona vinguda del Crist salvador, ha estat relacionada populament amb el dimoni, encara que

L'Església no n'hagi res, de la seua veritable naturalesa. En alguns dels textos apocalíptics apòcrifs, les figures monstruoses que acompanyen l'Anticrist són una manifestació de la presència del maligne durant els últims dies de la humanitat.

Durant els primers segles del cristianisme, el mite del dimoni s'enriqueix amb la influència d'altres cultures, com la greco-llatina o les de l'Àsia Central. El priscil·lianisme, l'arrianisme i alguns moviments herètics més mantenen amb l'Església de Roma una llarga lluita per imposar la seua teoria peculiar sobre la naturalesa, l'origen i el poder de Satanàs.

Pel maniqueisme, fundat pel filòsof persa Manes al segle III, l'home era una creació d'un demiürg maligne en un món dividit entre les forces del bé i del mal. Aquest moviment herètic que cosntituïa un sincretisme de mazdeisme, cristianisme i gnosticisme, va influir posteriorment nombroses sectes de l'Edat Mitjana: paulicians, càtars, bogomils...

Els primers sants de l'Església s'enfrontaran al diable en la soledat del desert. Sant Pau de Tebes, Sant Martí, Sant Victorià, Sant Jeroni i molts ermitans de l'època són contínuament torturats o temptats pel dimoni en forma de dona durant el seu recés al desert. Sant Anoni Abat va sofrir al llarg de la vida tota mena d'atacs i temptacions demoníacs de caràcter eròtic per fer-li perdre la santedat. L'abnegada lluita contra el dimoni d'aquest sant ocupa una part

L'actual tendència del vaticà és reactivar el protagonisme del diable. A l'esquerre Asmodeu l'archidiaible.

important del patrimoni iconogràfic i literari del cristianisme dels primers segles i de l'Edat Mitjana. Des de Sant Agustí fins a Sant Tomàs tota la doctrina cristiana sembla obsedida per la conducta sexual del dimoni, que es manifesta en forma de súcube (dimoni femení) i d'íncube (dimoni masculí). Com que són àngels caiguts, els dimonis no són fèrtils i han de furar semen humà per tenir comerç carnal amb una dona. En tot cas, si es produeix la còpula, poden procrear dimonis i altres criatures monstruoses.

Bruixes i Inquisició.

La inestabilitat política i religiosa generada per càtars i albigeos a principi

del segle XII féu que el papa Gregori IX creàs el Tribunal de la Santa Inquisició (1233) per lluitar contra els enemics de l'Església. Per contrarestar el seu poder entre el poble, els moviments herètics foren acusats de practicar màgia negra i de mantenir relacions amb el maligne. L'any 1274, Angela Labarta fou condemnada per la Inquisició, a Tolosa de Llenguadoc, a morir cremada perquè havia tingut un fill monstruós amb el diable. Segons la tradició popular, aquest fill tenia cap de llop i cua de serp i s'alimentava amb la tendra carn de xiquets furtats per la mare. Les àrees de més influència herètica, com la Llombardia i el Llenguadoc, compten amb el nombre més elevat de processos per bruixeria.

Des de la primeria el treball de la Inquisició fou sostingut per l'aparició de tractats com el *Malleus maleficarum* (1486) de Jacobus Sprenger i Heinrich Kramer o el *Disquisitionum magicarum* (1599) del jesuïta Antonio Martínez del Río, que hi estudia la manera de detectar i de combatre la presència del dimoni. Tots els llibres de demonologia tenen un interès especial a descriure els ritus iniciàtics de les bruixes i la cerimònia del pacte amb el diable. En la seua reunió nocturna, coneguda per sàbat, les bruixes organitzen un gran banquet presidit pel Boc, que és la forma adoptada generalment per Satanàs en aquesta mena de celebracions. Després de renegar de la fe catòlica, de renunciar a Crist, a la protecció de la Mare de Déu i a tots els sacraments de l'Església, les aspirants a ser servidores del maligne li juren obediència amb el compromís de realitzar sacrificis humans i altres accions terribles, com ara de provocar incendis, tempestes o greus epidèmies entre els

Deu dels inferns Moloch, nascut d'una interpretació errada de la Bíblia.

veïns. Amb l'arpa el dimoni realitza una marca inesborrable en forma d'aranya, conill o gripau sobre les parts genitals de les seues adoradores (el segell del diable). Per cloure el cerimonial les bruixes han de besar el cul del Boc en senyal de devoció, abans d'iniciar el comerç carnal amb un dimoni dit Magistellus (mestret). Aquest rite iniciàtic és en realitat una paròdia sacrílega de l'acte d'ordenació sacerdotal de l'Església.

La iconografia demoníaca cristiana, desenvolupada des de l'Edat Mitjana, va contribuir a fixar en la mentalitat popular una imatge molt precisa de Satanàs i de la seua legió de dimonis. El príncep de les tenebres és representat generalment amb banyes de cabra al cap, ales de ratpenat, una llarga cua i poderoses urpes en les extremitats. Els dimonis menors són de color negre, fan de 10 a 20 centímetres i porten un trident o fitora per burxar les víctimes. La seua presència pot ser percebuda pel penetrant aroma sulfúric que desprenen. Segons diversos testimonis de bruixes condemnades per la Inquisició, els íncubes (dimonis masculins) no tenen testicles, però sí un membre viril molt dur i llarg que a vegades es bifurca per per-

La memòria del faunos i de Pan van influir en la imaginària cristiana
A la dreta, Belcebu, el senyor de les mosques.

"Pacte diabòlic", es pretén donar apariència de realitat als deliris de posesió.

metre una penetració vaginal i anal simultània. Poden adoptar la forma de qualsevol persona o animal, però la cabra, el gat i el gos de color negre són les seues aparences preferides.

A més dels moviments herètics, els tribunals de la Inquisició van perseguir també els hebreus i els zíngars, dues ètnies que pels seus costums eren rebutjades per la majoria de la població. Acusats de la mort de Jesucrist, de practicar el bestialisme, els jueus foren identificats amb l'Anticrist. Pel seu nomadisme, els zíngars eren descendents de Caïm i mantenien reunions amb el maligne en els seus capaments.

Demonitzar els enemics. El cisma religiós suscitat per la reforma del frare alemany Martí Luter i la reacció posterior de l'Església catòlica van donar una major projecció a la figura del dimoni. Pels luterans i hugonots francesos el papa de Roma era l'encarnació ací en la terra de l'Anticrist i de Satanàs, quan a Alemanya, Martí Luter era considerat pels catòlics com un fill del dimoni. Segons la libel·lística catòlica, el diable disfressat de mercader ambulat havia seduït la mare del pare de la reforma a sa casa, amb el consentiment de l'avi. Per la seua banda, Luter contava que s'havia enfrontat al diable una nit al castell de Wartburg, a Turíngia.

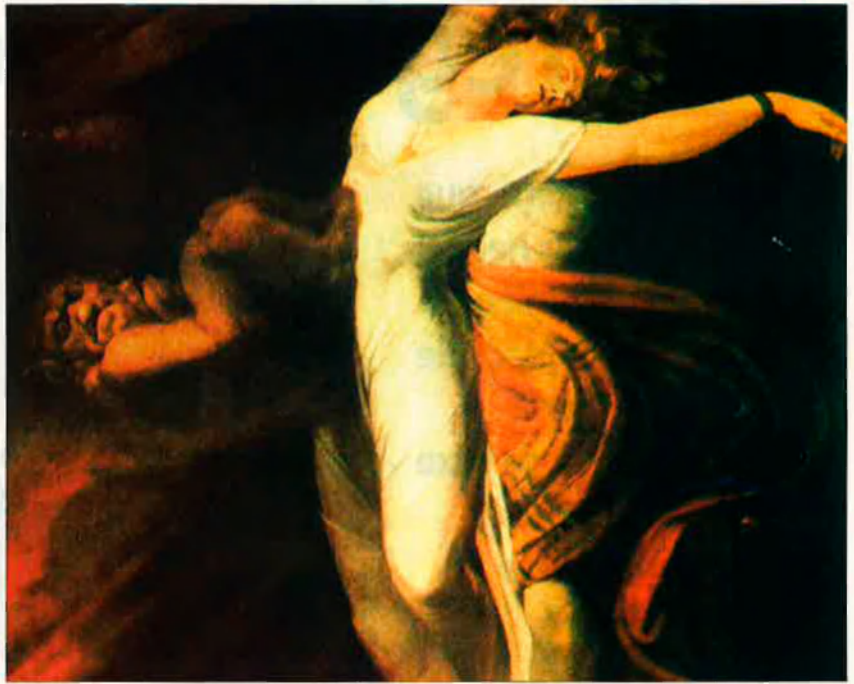
En altres moviments cristians, declarats sectaris per l'Església catòlica, com els mormons, els testimonis de Jehovà, els adventistes del Setè Dia i els juridavídics, el diable és fonamental en les seues doctrines apocalíptiques. Aquests moviments mil·lenaristes esperen la batalla final o l'Harmageddon en què les forces de l'Anticrist seran finalment derrotades pel Crist ressuscitat.

A final del segle XIX, l'Església catòlica, que havia perdut el seu poder temporal amb la creació del regne d'Itàlia, va demonitzar els patriotes i lliurepensadors italians, juntament amb la maçoneria, considerada la "Sinagoga de Satanàs". El conflicte entre l'Església catòlica i aquest moviment, vinculat al naixement de la consciència democràtica i a les llibertats nacionals, va originar en temps del papa Lleó XIII una polèmica sobre el satanisme. Segons els libel·listes catòlics, la maçoneria estava relacionada amb la secta pal·ladista o luciferina que declarava Satanàs déu veritable. L'ídol de la secta, el Pal·ladi, era el misteriós Bafomet, de l'adoració del qual ja foren acusats els templers en un procés del segle XIV. Però els vers adoradors del dimoni eren representats per l'extravagant aristòcrata anglès Alistair Crowley

(1875-1947) i els seus seguidors de la secta de màgia negra Ordo Templi Orientis. Pels detractors de Crowley anglesos, els seus rituals satànics eren una simple excusa per a organitzar orgies col·lectives entre els membres de la seua congregació esotèrica. En tot cas, al final de segle passat la figura del dimoni havia perdut una bona part del seu poder terrorífic i s'havia convertit en un tema literari atractiu per a escriptors com Baudelaire, Barbey d'Aureville o E. T. A. Hoffmann. Ja en el segle XVIII, Daniel Defoe havia escrit la *Història política del diable* on aprofitava la singular biografia del dimoni per fer crítica política i religiosa del seu temps i desqualificar de forma humorística els seus enemics personals. La mateixa intenció crítica té *El diccionari del dimoni* del periodista nord-americà Ambrose Bierce, molt irreverent en el tractament de la mitologia demoníaca. El tema del pacte amb el diable fou tractat per Goethe al *Faust*, on Mefistòfil ofereix al vell savi la plenitud de la joventut. Ja en el segle XX, Thomas Mann fa una relectura d'aquest vell mite germànic al *Doktor Faustus*. La demonització tradicional de la dona, iudici clar de la misogínia occidental, és el tema central de la novel·la decadentista *Là-bas* del francès Joris Karl Huysmans (1833-1898) que escenifica tot el ritual d'una missa negra.

L'any 1922 Sigmund Freud va publicar *Una neurosi demoníaca al segle XVII*, en què estudiava el cas de Christoph Haizmann, un pintor alemany posseït del dimoni i després alliberat. Segons Freud, la víctima patia d'una depressió malencònica per la mort del pare i el pacte signat amb el diable era, en realitat, un intent desesperat de restituir la figura paterna i de retrobar la protecció. En altres casos de possessió estudiats pels psicoanalistes, si Déu és un símbol patern, la seua antítesi, que és el dimoni, pot ser considerada com projecció dels sentiments d'odi de l'endemniat cap al seu progenitor. Segons els psiquiatres, el satanisme actual és tan sols un fenomen marginal provocat per les greus disfuncions psicològiques d'una societat neuròtica i agressiva. L'assassinat de l'actriu Sharon Tate i un grup d'amics a finals dels seixanta per la secta liderada per Charles Manson és un dels episodis més coneguts de crims rituals. La profanació de tombes i recintes sagrats són, però, les manifestacions més habituals de les sectes satàniques encara que periòdicament també es parla de sacrificis humans en les seues reunions secretes. Al País Valencià, i més concretament a la Vall d'Uixò, les autoritats van investigar les activitats d'una secta femenina coneguda com "Germanes de l'Halo de Belcebú".

El Papa Wojtyla ha destacat la natural exposició de la dona amb les tentacions diabòliques.

Aquestes adoradores del Dimoni organitzaven orgies sexuals i practicaven la màgia negra i el vudu en les seues cerimònies nocturnes.

En l'Islam, les sectes diabòliques són també un fenomen preocupant quant a la violència ideològica que poden generar. Els yezidies (adoradors del Diable) són més de 70 mil persones que segueixen la doctrina del "Llibre de la Revelació" o "Llibre Negre". Per als seguidors d'aquesta secta herètica d'origen kurd, el dimoni Eblis és l'Arcàngel Caigut perdonat posteriorment per Alà.

Però més inquietants que els moviments sectaris clandestins resulten els processos de demonització de certes manifestacions culturals. Als Estats Units els predicadors evangèlics realitzen des de fa anys una forta campanya contra la música rock per considerar-la d'origen diabòlic. Un grup tan inofensiu com Queen fou acusat de transmetre en una de les seues cançons misatges subliminals filosatànics. El rock en tot cas, ha aprofitat simplement la suggestiva figura del Diable per a manifestar el seu caràcter contestatari. Des dels Rolling Stones i la seua controvertida cançó "Sympathy for the Devil" fins a les coreografies terrorífiques d'Alice Cooper o Screamin' Jay Hawkins, el dimoni ha estat emprat de forma molt rendible com un element més de la pandèmia rockera. La fascinació estètica per la figura del diable ha estat també una constant en la història del cinema. Els films d'exorcismes dins la sèrie B, certes aproximacions al tema de directors consagrats com Lubitsch, Murnau, Tourneur i Polansky o àdhuc el clàssic del porno, *The Devil in Miss Jones*, són una bona prova de la vitalitat d'un dels mites més vells i complexos de la història de la humanitat.

Lluç Soler

